

Levende Monumenten: springlevend of ten dode opgeschreven?

Op een eerste heel voorzichtige voorjaarsavond in februari fiets ik naar de Jacobikerk voor een gesprek met Theo Kralt, de voorzitter van het college van kerkrentmeesters van de PGU (vrij vertaald: baas van de centen en de gebouwen). Ik praat met hem over het prachtig vormgegeven boek 'Levende Monumenten; geschiedenis, instandhouding en hedendaags gebruik van Utrechtse binnenstadskerken' dat alle betalende leden van de PGU (dus ook u) cadeau hebben gekregen van de kerk.

Dat de monumenten uit het boek nog springlevend zijn, merk ik tijdens mijn vijftien minuten durende fietstocht van mijn huis in Rivierenwijk naar de Jacobikerk: bij het binnengaan van de oude binnenstad passeer ik de Nicolaïkerk en vervolg mijn weg over de Oudegracht, waar ik rechts in een flits de doopsgezinde kerk (een oude schuilkerk) passeer. Vervolgens aan mijn rechterhand de reusachtige, niet te missen Domtoren met daarachter een glimp van de mooie middeleeuwse gotische Domkerk. Links schemeren de markante contouren van de tot museum omgebouwde Buurkerk. Deze kerk is door de PGU verhuurd aan de gemeente Utrecht voor dit doel maar kan ook als kerk worden benut. Mijn fietstocht eindigt bij onze eigen Jacobikerk. Zo passeer ik in een mum van tijd een vijftal van de negen rijksmonumentale binnenstadskerken (een hele mond vol) die in het boek *Levende Monumenten* zo mooi worden beschreven.

Trots

Een boek om trots op te zijn, vindt ook Theo Kralt. Hij is, met de eindredacteuren Wietse Klukhuhn en Peter van der Ros, de drijvende kracht achter deze uitgave. Op de vraag waarom er gekozen is voor dit boek, antwoordt hij: "Aanvankelijk was het helemaal niet de

bedoeling om een boek uit te geven, laat staan zo'n schitterend boek. Na afloop van de twintig jaar durende restauratie van de binnenstadskerken van toen nog de hervormde gemeente in 1988, werd besloten om een brochure uit te geven, getiteld 'Vijf kerken herleven'. Na afloop van de eerste twintig jaar onderhoud (dus in 2008) wilden we opnieuw een brochure uitbrengen, geplaatst in Kerk in de Stad. Al gauw bleek dat er te veel mooi materiaal werd aangeleverd om allemaal onder te brengen in een brochure. Toen ook nog andere kerken (remonstranten, doopsgezinden, evangelisch-luthersen en de Waalse kerk) wilden meedoen, was het noodzakelijk er een boek van te maken". Dat is verzorgd door Peter van der Ros die behalve hoofdredacteur van Kerk in de Stad ook uitgever is.

Oplage

Aanvankelijk werd gedacht aan een oplage van 1000 boeken, maar uiteindelijk zijn er 5800 exemplaren van de persen gerold. En niet zomaar een boek: een ruim 300 bladzijden tellend, in rood kaft gebonden boek met luxe uitziend papier, gevuld met de meest schitterende foto's. Waar wordt dat van betaald? Theo: "Het boek is volledig betaald door sponsorgelden. Zo hebben alle deelnemende kerken meegedragen en zijn er ook donaties ontvangen van een bank, verzekeraar en van de architect, die de afgelopen decennia de binnenstadskerken heeft onderhouden. Ik vind het belangrijk om als kerken te laten zien dat we er nog steeds zijn. Het unieke Utrechtse kerkenkruis wordt in het boek verbonden met het gebruik van de kerken nu. Dat het niet alleen maar kommer en kwel is met afnemende aantallen kerkgangers en kwakkelende financiën. Nee, we laten zien aan de stad en provincie dat we er zijn, en dat we trots zijn op ons geloof en onze gebouwen. En dat we een vaste basis hebben in de stad, ook in de toekomst".

Om dit te onderstrepen, is tijdens de presentatie van het boek op 5 januari dit jaar in de Janskerk het eerste exemplaar overhandigd aan wethouder en loco-

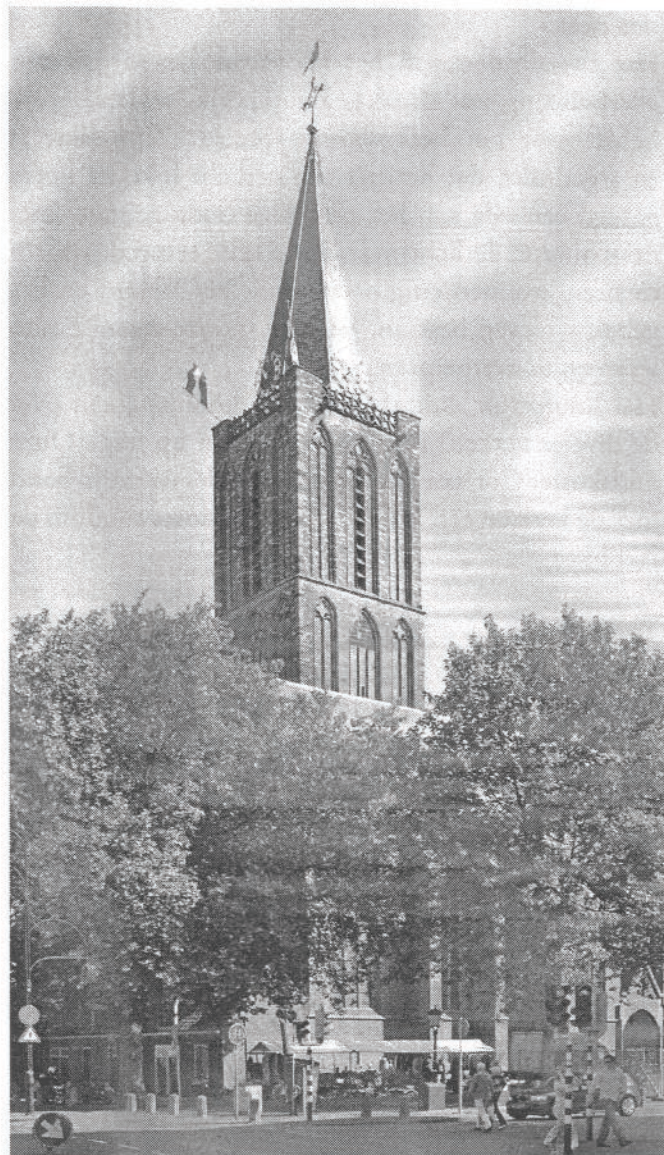
burgemeester Harm Janssen van de stad Utrecht. Als tegenprestatie overhandigde de gemeente aan de PGU een cheque van € 500.000 als bijdrage aan het Kapitaal groot onderhoud, waaruit het onderhoud van de binnenstadskerken wordt betaald.

Niet te koop

Het boek *Levende Monumenten* is niet in de boekhandel te koop. Het is een cadeau van de kerk aan meelevende leden. Ook voor u ligt een boek klaar achterin de kerk onder het orgel.

In de zomer van 2009 zal aan alle kerkleden van de PGU naar aanleiding van het verschijnen van het boek *Levende Monumenten* een bijdrage gevraagd worden voor het Onderhoudsfonds voor de wijk waartoe men behoort.

Apart hiervan wordt samen met de Wijkgemeente Jacobikerk een inzamelingsactie gehouden om het unieke Hess-kabinetorgel uit 1774 (staat in het noorderkoor) te restaureren. U wordt hierover nog nader geïnformeerd door de kerkenraad.

Hoe is het boek *Levende Monumenten* opgebouwd? Het bestaat uit een negental hoofdstukken, waarin achtereenvolgens de Domkerk, Jacobikerk (jawel, fier op de tweede plaats!), Janskerk, Nicolaïkerk, Lutherse Kerk, Pieterskerk, Geertekerk, doopsgezinde kerk en Buurkerk worden besproken. Als illustratie hieromheen is een aantal hoofdstukken gewijd aan het onderhoud van de kerken (Van Hoogevest Architecten), de instandhouding en financiering (Theo Kralt), het monumentenbeleid van de gemeente Utrecht (Mark Stafleu, hoofd afdeling monumenten) en nog twee hoofdstukken over het unieke Utrechtse Kerkenkruis en de roerende goederen in de diverse kerken. Het boek sluit af met een stadswandeling anno 2160, waarvan ik van harte hoop dat deze stadswandeling nooit werkelijkheid zal worden....

Jacobikerk

Als we inzoomen op het hoofdstuk van de Jacobikerk, zien we een driedeling: eerst wordt de geschiedenis van de kerk uitvoerig beschreven door onze eigen

Diederik Kats. Hierin komen natuurlijk aan de orde de verhalen over Alyt Ponciaens (die zich vrijwillig liet opsluiten in een kleine nis in de kerk), Hubertus Duyfhuys (de eerste priester in Utrecht die overging tot het protestantse geloof en dominee werd) en de Jacobikerk als startpunt/rustpunt op de lange reis naar Santiago de Compostella in Spanje.

Maar ook veel minder bekende zaken worden in het boek beschreven. Het is echt de moeite waard om met het boek in de hand de kerk eens door te lopen (bijvoorbeeld na een ochtenddienst als de koffie is weggezakt). Heel interessant zijn bijvoorbeeld de vele muurschilderingen in de kerk of het schitterende Garrels-Meere orgel (waar normaliter alleen de dominee vanaf de kansel naar kijkt). Maar wat mij het meest intrigeerde, zijn de fantastische veertiende en vijftiende eeuwse gewelfsleutels (achttien in totaal) op de kruispunten van ribben in de gewelven. Sommigen zijn tijdens de beeldenstorm of anderszins beschadigd geraakt, maar nog steeds kijken Christus, de apostelen en diverse andere heiligen vanuit hun hoge plaats op

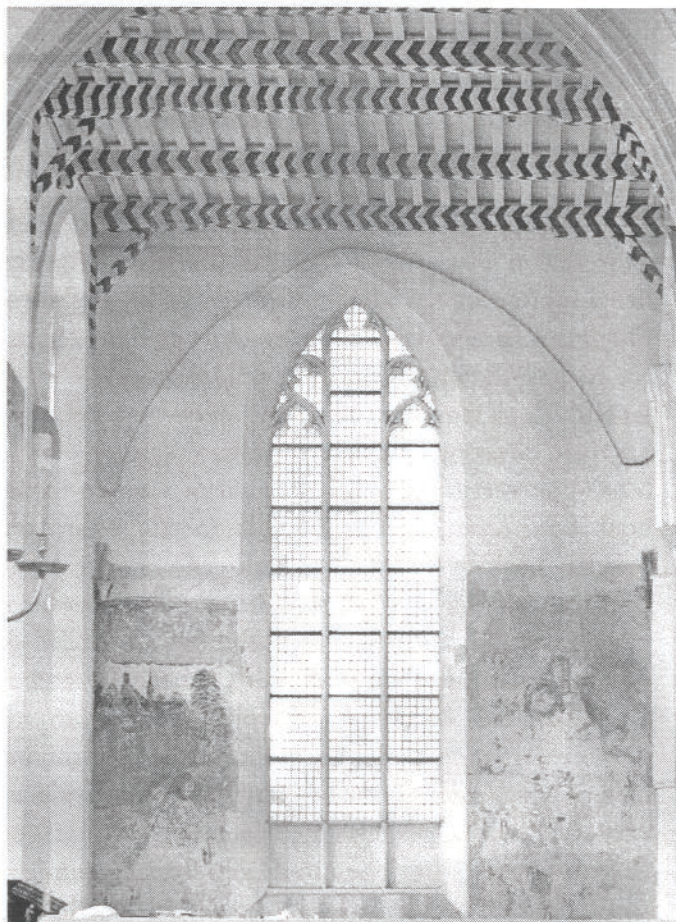
ons neer.

Het tweede deel van het hoofdstuk bestaat uit een overpeinzing van ds. A.J. Zoutendijk, waaruit grote liefde voor het kerkgebouw spreekt. Zijn tekst is zo afgedrukt, dat het net een gedicht lijkt, of liever gezegd een ode aan het prachtige oude gebouw met de schitterende lichtinval en de acht eeuwen, waarin mensen kwamen en gingen, maar het Woord en het gebouw bleven bestaan. Echt de moeite waard om te lezen en te overpeinzen.

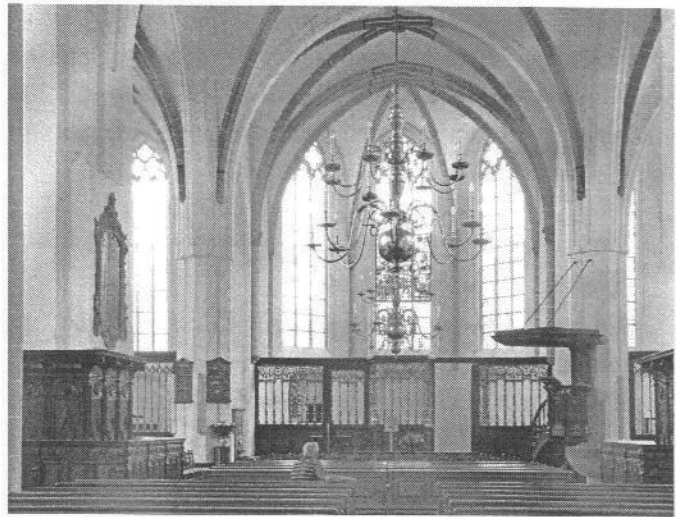
Het hoofdstuk sluit af (zoals alle hoofdstukken over de diverse kerken) met 'Met de koster op stap'. Onze oud-koster Cor van Maanen vertelt hier over zijn band met de kerk en een aantal leuke anekdotes rondom de Jacobi.

Toekomst

Op de vraag aan Theo Kralt of de kerken in de binnenstad van Utrecht toekomst hebben, antwoordt hij met een volmondig ja, maar plaatst er direct een kanttekening bij: "Doordat de kerken de afgelopen tijd zijn gaan nadenken over nieuwe inkomstenbronnen door verhuur en dergelijke, zijn de inkomsten van de kerk gestegen. Hieraan zit echter ook een limiet, waarbij de kosten niet meer tegen de baten opwegen.

De foto's bij dit artikel zijn gemaakt door Maarten Buruma

Die limiet is nu wel onderhand bereikt. We moeten hier geen enorme stijging aan inkomsten meer verwachten. We hebben als rijksmonumentale binnenstadskerken zeker toekomst, maar dan moeten de gemeenten, die deze kerken bewonen, niet krimpen. Juist door de Kerkbalans komen er veel middelen binnen, die onder andere ten goede komen aan het onderhoud van de kerken. Een andere voorwaarde is dat gemeente, provincie en rijk moeten blijven meebetalen. Gemeente en provincie Utrecht hebben dit onlangs weer bevestigd, door beide een half miljoen euro in ons Kapitaal groot onderhoud te storten. Met de rente van dit kapitaal worden de niet-subsidiabele onderhoudskosten gedekt. We hopen en verwachten dat ook de landelijke overheid geen bezuinigingsmaatregel zal treffen met de nieuwe regeling voor instandhouding van rijksmonumenten (de zogenoemde BRIM) en de ingezette subsidieregeling in stand zal laten. Dan zie ik zeker toekomst voor de kerken in de binnenstad van Utrecht."

Ten slotte nog dit: het boek staat vol met de meest schitterende foto's, gemaakt door Maarten Buruma, die naast beleidsambtenaar bij de provincie Utrecht ook lid is van de Marcuskerk in Utrecht. Bij het bekijken van zijn foto's van de interieurs van de kerken, dringt de gelijkenis met de schilderijen van Pieter Saenredam (een zeventiende eeuwse schilder van kerkinterieurs) zich onmiddellijk op. Het grappige is, dat Buruma zich hier aanvankelijk helemaal niet van bewust was. Hij heeft onbevraagd gefotografeerd op diverse plekken in de kerk. Achteraf bleken dat precies die plekken te zijn, waar Saenredam vier eeuwen geleden de lichtinval ook al het mooiste vond.

Stevien Gardenier